

תהליכים היסטוריים שעיצבו את הספורט בישראל במאה ה-20

התפתחות הספורט בכל מדינה היא פועל יוצא של תהליכים היסטוריים, חברתיים, כלכליים, פוליטיים ואידיאולוגיים שעיצבו את דרכה של אותה מדינה. בגיליון אחרון זה של המאה הנוכחית, מן הראוי לבחון כיצד השפיעו תהליכים היסטוריים שונים במאה הזו על אופיו של הספורט הישראלי.

חיים קאופמן

האידיאולוגיה של התנועה הציונית

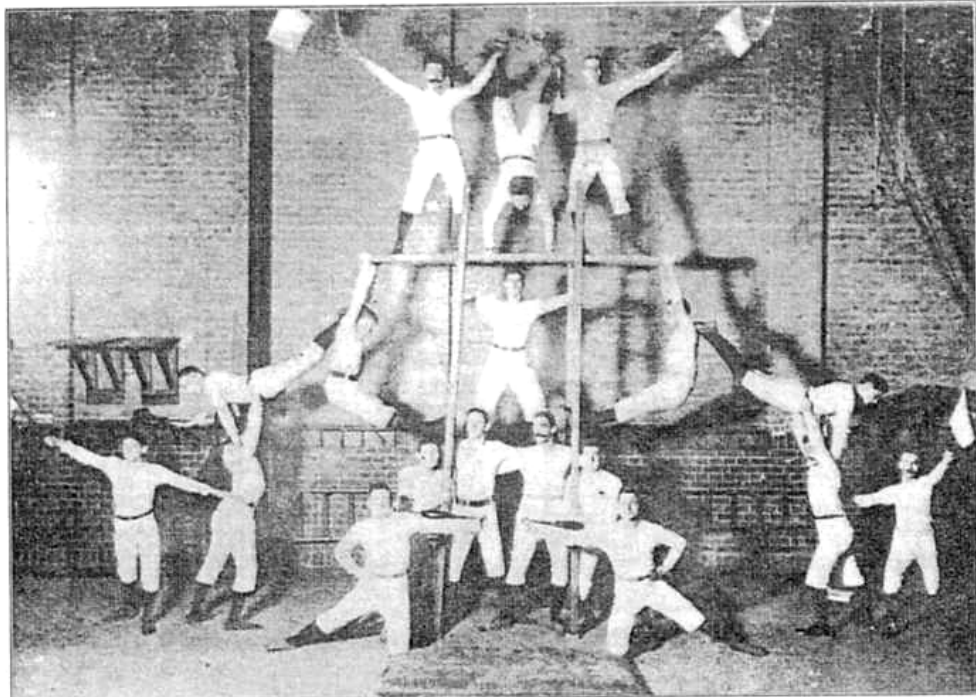
שנותיה של התנועה הציונית, שנוסדה בשנת 1897, חופפות כמעט לחלוטין לשנות המאה הזו. התנועה הציונית, המהווה את תנועת השחרור של העם היהודי, היא תופעה ייחודית בהשוואה לתנועות שחרור אחרות בנות זמנה, וזאת משום חתירתה לזכות הגדרה עצמית לאומית ללאום שרוב רובו לא היה מצוי במולדתו ההיסטורית, ושלמרות הזיקה ההיסטורית למולדת העתיקה הוא לא הזדהה עם מטרותיה. לפיכך, הציונות שאפה בראש ובראשונה לזכות בליטימציה בקרב הציבור היהודי ולהגשים את חזון היצירה מחדש של מולדת לעם היהודי בארץ-ישראל. העובדה שהציבור שאליו פנתה התנועה היה מפוזר בין ארצות העולם ומעורה בהן הביאה לכך שמלבד המטרה המדינית, התנועה הציונית הציבה לעצמה שתי מטרות עיקריות:

א. **יצירה של תרבות לאומית עברית חדשה**, בין היתר באמצעות חידוש השפה העברית ויצירת שירה, ספרות, תיאטרון, אמנות ועוד, שיביאו לידי ביטוי את חידושה של הלאומיות ויצרו כוך היתוך מצרף לעם היהודי המצוי בתוך תרבויות רבות ושהמכנה המשותף שלו, למעשה, הוא רק הפולחן הדתי.

ב. **עיצוב של "יהודי חדש"**, השונה מ"היהודי הגלותי" בדימויו הגופני ובערכיו. הביטוי "יהדות השרירים" שטבע מקס נורדאו היה חלק מהתדמית החדשה שהתנועה הלאומית היהודית שאפה ליישם. המטרה היתה ליצור יהודי חזק ולוחם, הקשור לאדמה ולטבע, המחפש באישיותו את הגבורה הקדומה של העם היהודי ועומד בניגוד גמור ליהודי "הגלותי", על מכלול התכונות השליליות שיוחסו לו.

העיסוק היהודי בספורט מהווה, אם כן, מרכיב מרכזי באידיאולוגיה הציונית בדבר יצירת "יהודי חדש", אך יש לו גם אלמנטים נוספים שיש בהם משום סיוע לדרכה של התנועה הציונית: העיסוק בספורט נתפס כגורם **מלכד**, בהיותו מטפח את רוח הצוות, אחידות התנועה, המשמעת וההשתתפות של הכלל, ללא התייחסות לרקעו ולמעמדו של הפרט. בכך מסייע הספורט לטיפוח **זהות משותפת** של כל העוסקים בו. הפעילות הספורטיבית שימשה אבן שואבת ליהודים רבים בגולה, שהגיעו למועדון היהודי לאו דווקא מטעמים ציוניים אך ספגו בו אווירה לאומית ציונית. התנועה הציונית היתה אפוא **מאיץ מרכזי לעיסוק של יהודים בספורט בכלל ולהקמתן של אגודות ספורט יהודיות לאומיות, בפרט.**

תנועת "מכבי", שהיתה ההסתדרות המלכדת של תנועות הספורט הלאומיות, הגדירה עצמה כתנועת ספורט לאומית, על-מעמדית, הבאה לשרת את צורכי האומה כולה במאבקה לשחרור לאומי, ובכך נטלה על עצמה משימות לאומיות נוספות כשמירה וכטיפוח הלשון והתרבות העברית.

כיתת התעמלות - בר-כוכבא ברלין 1912

מתוך הספר בר-כוכבא מכבי גרמניה 1898-1938

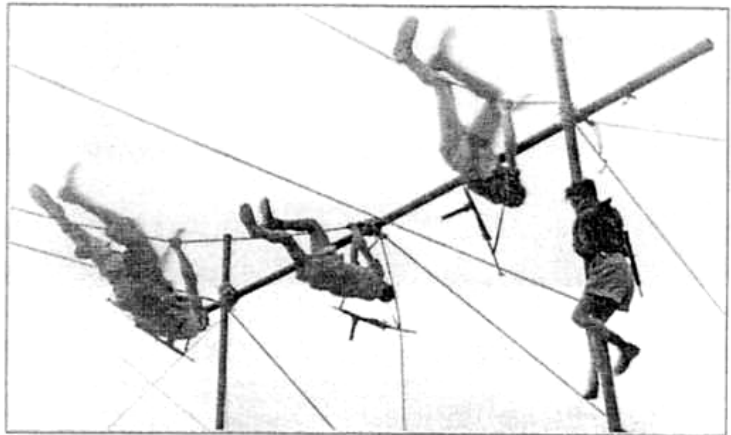
ד"ר חיים קאופמן - ראש המרכז לתולדות החינוך הגופני והספורט בישראל; מרצה לתולדות החינוך הגופני והספורט במכללה לחינוך גופני ולספורט ע"ש זינמן במכון וינגייט.

לתרבות הגוף אינה מעידה בהכרח על ניכור כלפי תרבות זו, אלא רק שהיא היוותה איום על עצם קיומה של המסורת, דוגמת המאבק ברפורמה ההלניסטית במאה השנייה לפנה"ס, שבה אימוץ הנוהגים של הספורט היווני היווה מרכיב מהותי ומרכזי באורחות חייהם של היהודים המתיוונים.

תרבות הגוף היוותה, החל במאה ה-18, את אחד מסימני ההשכלה היהודית, שנאות נפשה של היהדות המסורתית, ומכאן גם יחסה העיון כלפי תרבות זו. מכיוון שכוחה של היהדות המסורתית היה גדול יותר במזרח אירופה, היה ברור כי זו תטפח ניכור ועוינות כלפיה.

זאת היתה המורשת שבה צמחו מנהיגי היישוב הראשונים, שלחמו אמנם במסורת "בית אבא" אך לא שירשו לחלוטין את ערכיה, ובית הגידול היה נטול כל עיסוק בתרבות הגוף. אין פירוש הדבר שרעיון "יהדות השרירים" נדחה. אך בניגוד ליהודי מערבי כנורדאו, שראה את מימושו של הרעיון בהקמתן של אגודות ספורט, הרי ההנהגה הלאומית המזרח אירופית ראתה זאת ב"כיבוש העבודה", שמשמעותו יצירת עובד אדמה עברי חסון וחזק, וביצירת כוח לוחם. העיסוק בספורט נחשב לדידה לעיסוק שולי ולשעשוע של תרבות פנאי.

ההנהגה המזרח אירופית נתנה את הטון לאורך שנים ארוכות. אישים דוגמת בן-גוריון, יצחק בן-צבי, לוי אשכול וגולדה מאיר, אנשי העלייה השנייה והשלישית שהנהיגו את מדינת ישראל בשנותיה הראשונות, העמידו את הספורט בסדר עדיפות נמוך. גם השינוי בתחום זה בשנים האחרונות אין בו כדי לצמצם את הפער שנוצר כתוצאה מכך בין הספורט הישראלי והספורט העממי.

חג"מ - חינוך גופני מורחב - בבית השיטה

באדיבות ארכיון מכון וינגייט

תפקידה ומשמעותה של האידיאולוגיה הציונית, כגורם מעצב בתקומתן של אגודות הספורט ובפעילותן, אבדו ברבות בשנים. הספורט הישראלי הפך לנורמטיבי ולא נזקק עוד לצידוק רעיוני ולפעילות לאומית הנספחת לזו של הספורט. הלוקאל-פטריוטיזם המלווה כיום את פעילות האגודות השונות ותחושת הגאווה הלאומית המניעה את מישחקי נבחרות ישראל, מהווים היום במידה רבה תחליף לערך המוסף הרעיוני שהעניקה האידיאולוגיה הציונית לפעילות הספורטיבית ה"טהורה".

המסורת היהודית ומוצא ההנהגה

שנות העיצוב של הספורט הארץ-ישראלי, שתוצאותיהן ניכרות עד עצם היום הזה, מעידות על הפער הגדול שהיה בין האידיאולוגיה לבין החלתה בפועל. מרכזיותן של האידיאות המרכיבות את המושג "יהדות השרירים" באתוס הציוני יוצרות לכאורה את הרושם כי לספורט הלאומי יועד תפקיד מרכזי במפעל התחייה היהודי. לאמיתו של דבר - המצב היה שונה לחלוטין. הספורט הארץ-ישראלי סבל במשך השנים מיחס מנוכר ואדיש. הסיוע שהוענק לספורט מהמוסדות הלאומיים היה מזער, החינוך הגופני לחם קשות על מעמדו בבתי-הספר, ואירועי הספורט זכו לחשיפה מועטת בלבד בעיתונות. הפער בין האידיאולוגיה ליישומה נבע, לדעתנו, בעיקר משום מוצאה המזרח אירופי של הנהגת היישוב בארץ-ישראל בשנותיו הראשונות.

השפעת התנועה הציונית על הקמתן של אגודות הספורט באה לידי ביטוי בעיקר במערב אירופה. לעומת זאת, במזרח אירופה, בתחום השליטה הרוסי (שכלל את רוב שטחה של פולין, ליטא, לטווייה, אסטוניה, אוקראינה ועוד), היו שני גורמים שבלמו התפתחות זו: האחד - שלטון הצאר שאסר על התארגנות יהודית וממילא גם על הקמתן של אגודות ספורט והשני - השפעתה של המסגרת הקהילתית היהודית המסורתית.

בחינה היסטורית של יחס היהדות

החברה הסקטוריאלית-פוליטית

תהליך מרכזי שאפיין את הספורט הישראלי לאורך השנים ובא כנראה לסיומו בשנים האחרונות הוא הפוליטיזציה של הספורט, תהליך שבו האגודות השונות נושאות צביון פוליטי מובהק. הסיבה העיקרית לתופעה זו היתה האופי הסקטוריאלני שנשאה התפתחות החברה היישובית המנדטורית.

בשנות העשרים החלה להתגבש דמותו הפוליטית של היישוב היהודי ונוצרו מחנות פוליטיים מוגדרים. למרות הגלגולים הרבים שעברו מחנות אלו, הם מהווים את הבסיס למבנה הפוליטי של מדינת ישראל עד זמננו אנו:

* **המחנה ה"פועלי"**, שהחל להתגבש קודם למלחמת העולם הראשונה וגדל באופן משמעותי אחריה. מחנה זה היה המארגן והמגובש ביותר, ומפלגותיו השונות היו מאוגדות תחת ההסתדרות הכללית. הסתדרות זו, מלבד היותה איגוד מקצועי, ראתה עצמה כארגון שנועד למלא משימות מעמדיות ולאומיות. על-פי תפיסתה, הפועל העברי נועד להיות החלוץ ההולך לפני המחנה והממלא את יעדיה של החברה המתהווה בארץ. ההסתדרות ראתה עצמה כמוסד מוביל בבניין הארץ, ולפיכך עסקה גם בקליטת עלייה ובהתיישבות ודאגה למכלול צרכי

3 מתעמלים, חברי "אגודת המתעמלים היהודים

בקונסטנטינופול", 1907

באדיבות ארכיון תנועת המכבי, כפר המכביה

במישור התחרותי. הבסיס האידיאולוגי שעליו נשענו האגודות אילץ אותן לשמור על מסגרת של ספורט חובבני, שכן ההתנגדות למקצוענות היתה אחת מאבני היסוד הרעיוניים של כל אגודות הספורט העברי ובעיקר של "הפועל" - האגודה הגדולה שבהן. מכיוון שרוב רובן של קבוצות הכדור התחרותיות השתייכו לאגודות הפוליטיות, לא היה ניתן להקים אגודות עצמאיות מקצועניות, דוגמת אלה שבאירופה. המעבר למקצוענות הלחל רק בהדרגה לתוך האגודות המסורתיות, ורק בשנים האחרונות נמוגו כליל "תחושות האשם" והושלם התהליך של מעבר לספורט מקצועני.

מורשת השלטון המנדטורי

אחר מלחמת העולם הראשונה הגיעה האימפריה הבריטית לשיאה, בשולטה על חלקים נרחבים בעולם. לאחר מלחמת העולם השנייה החלה אמנם האימפריה להתמוטט, אך השפעותיה התרבותיות בתחומי שלטונה בעבר ניכרות עד היום. אחד התחומים הבולטים להשפעה זו הוא הפופולריות של ענפי הספורט. באותן מדינות שנשלטו על-ידי בריטניה. דוגמה טובה לכך היא מעמדם של הקריקט, ההוקי והראגבי בארצות כמו הודו ופקיסטאן. בריטניה שלטה בארץ-ישראל במשך שלושים שנה (1918-1948), ומכיוון שהיו אלה שנות הילדות של היישוב העברי, הן היו שנים של עיצוב הזהות הארץ-הישראלית, שאמורות היו להטביע חותם על אופיה של החברה היהודית הנשלטת. בחינתן של ההשפעות הבריטיות על התרבות העברית בארץ-ישראל מעלה, במידה רבה, תמונה ייחודית: היישוב העברי בארץ-ישראל טיפח לעצמו מסגרות אוטונומיות, שהיו כמעט נטולות השפעות של התרבות הבריטית.

המגמה היתה ליצור תרבות עברית חדשה ולפיכך נדחו - לעתים אף בקנאות ובאלימות ("גדוד מגיני השפה") - השפעות תרבותיות שהיו עלולות לסכן את ההגמוניה התרבותית הלאומית-החדשה. המאפיין הבולט לתופעה זו הוא העובדה שבניגוד נמור לשאר אזורי ההשפעה הבריטית לא הפכה השפה

האנגלית לשפת הדיבור, ורוב התושבים היהודים לא שלטו בשפה זו למרות היותה אחת משלוש השפות הרשמיות. אם כן, ההשפעה של השלטון הבריטי היתה בעיקר על פני השטח: הבריטים סללו כבישים ומסילות ברזל, דאגו לביטחון השוטף, שיפרו את אמצעי התקשורת, הקימו נמל חדש, שיפרו את דרכי המינהל והמשפט וכו', אך החיכוך היום-יומי שלהם עם התושבים היהודים (להוציא את ההנהגה הלאומית) היה מזערי. אין תימה אפוא כי התרבות הבריטית, על מכלול גינוניה, לא הוטמעה בקרב היישוב היהודי, לרבות ענפי ספורט שהיו כה אהודים על הקולוניאלים הבריטים כגון הקריקט וההוקי.

התרבות הבריטית לא הוטמעה בקרב היישוב היהודי בתקופת המנדט חוץ... מהכדורגל

האישיים, התרבותיים והרוחניים של העובד, כולל צרכיו הספורטיביים.

* **המחנה ה"אזרחי"**, שנוצר בקרב המעמד העירוני הבורגני. מחנה זה היה פחות מגובש מבחינה אידיאולוגית ומפוצל מאוד, וכל מפלגה בו ייצגה למעשה מגזר מקצועי אחר (כגון איכרים, סוחרים, בעלי מלאכה ועוד). עיקר אפיונו היה בהתנגדותו להשקפת העולם הסוציאליסטית ולהגמוניה של ההסתדרות הכללית ביישוב היהודי ובתמיכתו ביוזמה הפרטית ובמשק קפיטליסטי. בתוך המחנה ה"אזרחי" התפתחה המפלגה הרוויזיוניסטית, שבנוסף להשקפותיה הכלכליות טיפחה זהות אידיאולוגית מוגדרת שהיה בה מענה לכל מכלול הבעיות הלאומיות שעל הפרק, ושהפכה לאיום המרכזי על ההגמוניה של המחנה הפועלי ביישוב העברי.

* **המחנה הדתי**, שכלל את הציונות הדתית ואת החרדים האנטי-ציוניים.

כמו כן, יש לציין גם את **המחנה העדתי**, שכלל מפלגות שתכליתן היה לשמור על האינטרסים של בני עדתם (ג'ורג'יים, תימנים, בוכרים וכו').

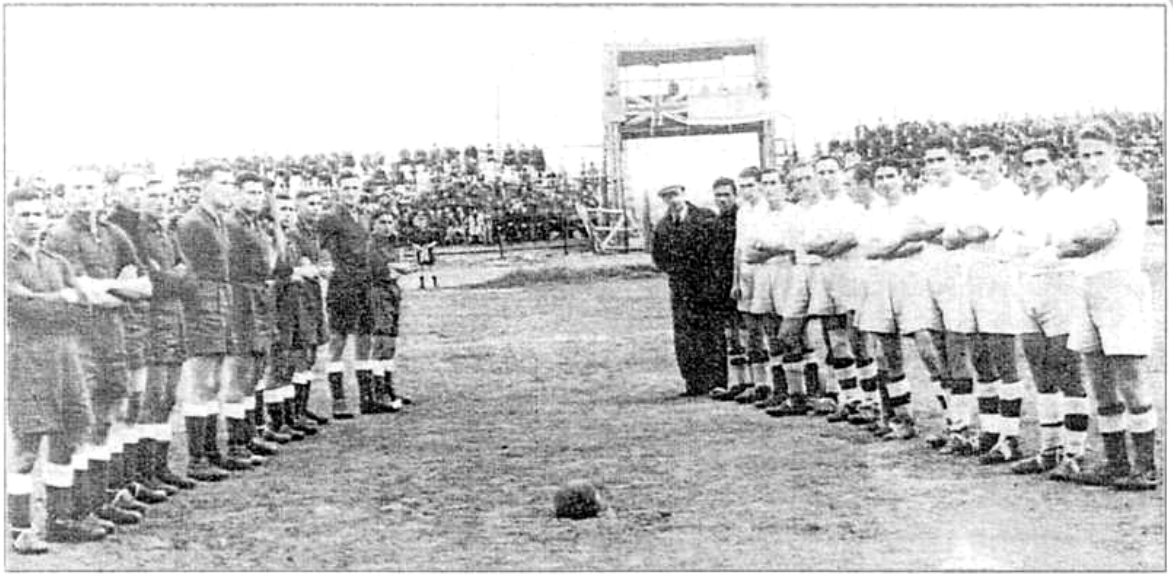
היות והחברה לא היתה עצמאית עדיין וחסרה מוסדות ממלכתיים, כל מחנה פוליטי יצר לעצמו מוסדות משלו, שהפכו כלי שרת במאבק האידיאולוגי שבין המחנות. כך נוצרו קופות-חולים, זרמים בחינוך, ארגוני עובדים, תנועות נוער ומחתרות צבאיות, שהיו כולם בעלי זהות פוליטית מוגדרת. אגודות הספורט שנוצרו בארץ-ישראל היו, אם כן, חלק מאותה תופעה ותולדה של המאבק הפוליטי ביישוב לטיפוח הזהות הלאומית-העברית החדשה בארץ-ישראל: "הפועל" היה בשר מבשרה של ההסתדרות הכללית; "מכבי" זוהה עם המחנה ה"אזרחי"; "בית"ר", תנועת הנוער של הרוויזיוניסטים, החלה לטפח בתוכה גם פעילות ספורט, ו"אליצור" נוסדה על-ידי הציונות הדתית.

הקמת המדינה והמעבר לממלכתיות ("ממועמד לעם") לא שמה קץ לפוליטיזציה הארגונית. כך לדוגמה חוסל זרם העובדים, אך עד היום קיים עדיין פיצול בין החינוך הממלכתי, החינוך הממלכתי הדתי והחינוך

העצמאי, ואילו חוק הבריאות הממלכתי התקבל רק בשנים האחרונות. העוינות הפוליטית בין אגודות הספורט והפיצול הפוליטי נמשכו שנים ארוכות לאחר הקמת המדינה והשפיעו על מבנה הליגות, הייצוג הלאומי (תקופת ה"פיפטי-פיפטי") וחלוקת המשאבים לספורט. מבנה זה של הספורט המשיך להתקיים גם לאחר שהאידיאולוגיה שהזינה אותו איבדה את משמעותה. המנגנון שמר על אידיאולוגיה זו צבר כוח והשפעה רבה, ולא בקלות היה מוכן לוותר עליה. הקפיטליזציה של החברה הישראלית ותהליך ההפרטה של אגודות הספורט בשנים האחרונות מהווה, אם כן, תחילת סופו של תהליך שהחל בשנות העשרים ביישוב העברי בארץ-ישראל.

פעילים באגודות הספורט היהודיות שהוקמו בפולין רק לאחר מלחמת העולם הראשונה.

הגידול הדמוגרפי המשמעותי ביותר בתקופת המנדט חל בתקופת העלייה החמישית, שבמהלכה הוכפל מספר היהודים בארץ-ישראל מ-200,000 ל-400,000. עלייה זו, לעומת קודמותיה, כללה מרכיב מרכזי של יהודים ממערב אירופה, ובעיקר מגרמניה (כ-60,000 אלף). אלו הביאו עמם לארץ-ישראל את מסורת הספורט המפותחת בארצם וגרמו לפיתוח מואץ של ענפי הספורט השונים,

נבחרת מכבי ארץ-ישראל (מימין) ונבחרת הצבא הבריטי (קבוצת "וונדרס") - באיצטדיון המכביה בת"א, 1943 באדיבות ארכיון מכון וינגייט

לגידול משמעותי במספר הספורטאים והמורים לחינוך גופני ולעלייה ברמת הישגים. יש לזכור כי בתקופה זו נערכו גם שתי מכביות (ב-1932 וב-1935), שחלק ממשתתפיהן לא חזרו לארצות מוצאם והפכו לספורטאים פעילים בארץ-ישראל. העליות ההמוניות לאחר קום המדינה תרמו אף הן את חלקן. במיוחד בלטה תרומתם של עולי ברית-המועצות לשעבר, שהפכו לספורטאים דומיננטיים בנבחרות הייצוג של ישראל. הדוגמה הבולטת לכך היא 13 העולים החדשים מתוך 31 הספורטאים שייצגו את ישראל במישחקי ברצלונה 1992.

יחסי ישראל-ערב

אחד הגורמים המרכזיים שעיצבו את דרכה של מדינת ישראל היה מערכת היחסים שבינה לבין מדינות ערב השכנות. במהלך רוב שנותיה נאלצה מדינת ישראל לחיות כמדינה שכל שכנותיה אינן מכירות בעצם קיומה, תוך כדי מאבק מתמיד - פוליטי, מדיני וצבאי להישרדותה. מציאות זו הכתיבה את אורחותיה של המדינה והשפיעה על מערכותיה החינוכיות, הכלכליות, החברתיות, המשפטיות ועוד. התחום הספורטיבי אינו יוצא דופן בכלל זה. מעמדו הבין-לאומי של הספורט, ומכאן גם גורמי הצלחתו וכישלונו, הוא במידה מכרעת פועל יוצא ממעמדה הגיאופוליטי הייחודי של מדינת ישראל. כתוצאה ממערכות היחסים עם שכנותיה נקלעה ישראל

הבדידות הפוליטית של ישראל בשנות ה-70 וה-80 היתה גורם מכריע בבלימת התפתחותו של הספורט הישראלי

לבדידות באזורה. בניגוד למדינות "נורמליות", המתמודדות תדיר עם שכנותיהן ומשפרות הדדית את הישגי ספורטאיהן, נאלצו הספורטאים הישראלים תמיד "להרחיק לכת". יתרה מזו, בנוסף לסירובן של ארצות ערב להתמודד עם ספורטאים ישראלים, הן הפעילו את מלוא השפעתן כדי להרחיק את ישראל ואת ספורטאיה מתחרויות ומארגונים בין-לאומיים. כך לדוגמה, נמנעה השתתפות ישראל במישחקי הים התיכון, ומשנות ה-70 ואילך הורחקה ישראל ממישחקי אסיה. בעיות

לפיתוחו היתה מכרעת. הכוחות הבריטים שהיו בארץ טיפחו קבוצות כדורגל והתמודדו עם קבוצות יהודיות שהחלו לקום בהדרגה. הבריטים ארגנו מישחקי גביע בהשתתפות קבוצות ארץ-ישראליות, מישחקים שעוררו עניין רב. הראיה לפופולריות הרבה של המישחק היא הקמתה של ההתאחדות לכדורגל בשנת 1928, וזאת לאחר צמצום הכוחות הבריטיים בארץ-ישראל שנה קודם לכן. הנהלת ההתאחדות כללה יהודים, ערבים ובריטים. קבוצות בריטיות השתתפו במישחקי הגביע והליגה, ובולטת במיוחד היתה זכייתה של נבחרת המשטרה הבריטית באליפות ובגביע בשנת 1932. בניגוד לאדישותו של היישוב העברי למחמדיה של האימפריה הבריטית, הוא לא יכול היה לעמוד מנגד נוכח הקסם השובה של מישחק הכדורגל. אם כן, ההגמוניה הבלתי מעורערת של ענף הכדורגל בספורט הישראלי הוא בין היתר מורשת יוצאת דופן של השלטון המנדטורי הבריטי.

העליות ההמוניות

הבית הלאומי שנבנה בארץ-ישראל לא נועד להיות רק ביתם של היושבים בו, אלא גם של היהודים שיהגרו אליו, כשהמונח "עולים" מייחד אותם ממהגרים בעלמא. תפיסה זו ממשיכה לאפיין את מדינת ישראל עד היום, בהיותה מוגדרת כמדינתו של העם היהודי כולו ולא רק כמדינתם של אזרחיה. מכאן שהתפתחות הספורט הארץ-ישראלי והישראלי, דוגמת התפתחויות בתחומים אחרים, היא לא רק תוצר של תהליכים פנימיים אלא פועל יוצא של גלי ההגירה (העליות), שהשפיעו לעתים בצורה דרמטית על המאזן הדמוגרפי, התרבותי, הכלכלי והחברתי של היהודים בארץ-ישראל.

תיאור השפעתה של כל עלייה על התפתחות הספורט בארץ הוא נושא הראוי לעיון נפרד, ובמסגרת זו ניתן רק להביא דוגמאות אחדות ומאפיינות לכך. כך למשל, הקמת "הפועל" בעלייה הרביעית הושפעה מהעלייה הגדולה של עולים ממעמד הפועלים בין השנים 1920-1926. מאלפים בודדים בתקופת העלייה השנייה צמח ציבור זה ל-32,000 איש. הוא היה דומיננטי ביותר, ובתוכו צמחו אגודות "הפועל" הראשונות. העובדה כי חלק נכבד מהם הגיע מפולין היה משמעותי, שכן להבדיל מצעירי העלייה השנייה שהגיעו ללא כל רקע ספורטיבי, הרי צעירי העלייה השלישית והרביעית היו בחלקם

ניתוח של מכלול הסיבות למעמדן הנמוך של הנשים בספורט הישראלי אינו מעניינו של מאמר זה, אך נראה כי גורם אחד הוא תוצאה של תהליך היסטורי סוציולוגי, המשקף את הפער בין האתוס לבין המציאות: בהיסטוריה של היישוב העברי ושל מדינת ישראל טופח האתוס של נשים השוות בכול לגברים ונושאות בעול בכל התחומים, כולל אלו הנחשבים ל"גבריים". נשים לחמו במסגרות של ארגוני המחותרת, ונשים משרתות היום בצבא ומשמשות בתפקידי פיקוד והדרכה. שנים ארוכות אף כיהנה אישה כראש ממשלה. דימוי זה נוצר בעיקר בשנות התהוותו של היישוב בתקופת המנדט, והיה חלק מהתפיסה של "היהודי החדש", ה"צבר" הלוחם, השונה בתכלית השינוי מיהודי הגטו, לרבות תפקידה המסורתי של האישה, ש"כל כבודה פנימה".

ההתפתחות ההיסטורית טפחה על פניו של האתוס והפכה אותו למיתוס: גלי העלויות השונות הגיעו ברובם מארצות בעלות מורשת יהודית מסורתית שאותה, בניגוד למצופה, לא

הביטחון שנוצרו עקב מערכת יחסים זו תרמו אף הן את חלקן: העובדה שספורטאי ישראל היו תחת איום מתמיד של טרור, ששיאו היה רצח הספורטאים במישחקי מיינכן 72, הביאה לכך שמדינות נמנעו מלהזמין ספורטאים ישראלים אם לא היה מדובר בתחרויות הכרחיות. ניתן לציין גם תופעה שונה: השתתפות ישראל במישחקים האולימפיים במלבורן 1956 היתה מינורית בגלל מלחמת סיני.

מעמדה של ישראל אילץ אותה לחפש בני ברית, וכשישראל הזדהתה באופן מוחלט עם ארה"ב (שיא ההזדהות במובנה הספורטיבי היה הצטרפותה של ישראל לחרם האמריקאי על מישחקי מוסקווה ב-1980), היא נאלצה להתמודד עם החרם של הגוש המזרחי בראשות בריה"מ, שתמכו במדינות ערב. גם מעמדה הלא מוגדר של ישראל כמדינה אסיאתית או אירופית הושפע במידה רבה מיחסיה האזוריים, ולמעשה ישראל לא תקעה יתד באף אחת מהיבשות. לדוגמה, הרחקתה של ישראל מאסיה והעובדה שלא התקבלה לאופ"א (התאחדות הכדורגל האירופית) בגלל הלחץ הסובייטי, אילצו את

נבחרת הכדורגל להרחיק עד אוקיאניה במישחקי קדם-המונדיאל בשנת 1985.

התוצאה היתה שנמנעה מישראל התמודדות חופשית באזורי המחיה הטבעית שלה (המזרח התיכון ואירופה), היא לא השתתפה די הצורך בתחרויות בין-לאומיות ולא טיפחה מערכת נורמטיבית של ספורט ייצוגי.

בשנים האחרונות חל שיפור-מה בתחום זה. אמנם השלום עם ירדן ומצרים ושיפור היחסים עם מדינות ערב שאינן גובלות בישראל (כמו מרוקו ומדינות המפרץ) טרם הביא להתמודדויות ספורטיביות ידידותיות בינן לבין ישראל, אך ספורטאים ישראלים אינם מוחרמים עוד על-ידי ארצות אלו בתחרויות רשמיות. נפילת הגוש הקומוניסטי תרמה אף היא את חלקה, וישראל יצאה במידה רבה מהבידוד שנכפתה עליה.

לסיכום ניתן לומר שהבידוד הפוליטי היתה גורם מכריע בעצירת התפתחותו של הספורט הישראלי. הרמה הנוכחית, הנמוכה יחסית, של הספורט הישראלי על ענפיו השונים בהשוואה לארצות בסדר גודל דומה, היא במידה רבה פועל יוצא מכך.

ראש הממשלה מר יצחק רבין ז"ל, מקבל את פני המשלחת שחזרה ממישחקי טהרן ב-1974 באדיבות ארכיון מכון וינגייט

השילו לטובת האתוסים החדשים בארץ החדשה. החברה שנוצרה במדינת ישראל היא ביסודו של דבר חברה מסורתית, שקיים בה מבנה מסורתי של משפחה המקיימת דיפרנציאציה בתפקידי המינים ומחויבת לערכים לאומיים, אתניים ודתיים. רוב הנשים לא פנו לעסוק בספורט, וגם אלה שעשו כך העדיפו לוותר על קריירה לטובת התפקוד המשפחתי המסורתי.

לסיכום ניתן לומר כי מעמדו של הספורט הישראלי הוא במידה רבה תוצאה של תופעות ותהליכים היסטוריים שעיצבו את פניה של החברה בישראל. אין ספק כי ניתן להצביע על תופעות היסטוריות נוספות (כמו השפעת התפתחותה של תקשורת הספורט על הספורט, השפעות תהליכי הפרטה של החברה ועוד), וגם באלה שנדונו כאן ניתן להרחיב ולהעמיק. במסגרת זו הסתפקנו בהדגשת עיקרי הדברים של אותם התהליכים היסטוריים שנראו לנו המרכזיים והחשובים ביותר בעיצוב פניו של הספורט הישראלי במאה הנוכחית.

חברה מסורתית וספורט נשים

לחת התופעות הראויות לציון בספורט הישראלי היא המעמד הירוד של הנשים בהשוואה למעמד הנשים בספורט בעולם המערבי: מספר הנשים העוסקות בספורט התחרותי אצלנו מגיע ל-24% מכלל הספורטאים, לעומת 35% במערב. הישגי הנשים במרבית ענפי הספורט נמוך מאוד בהשוואה להישגיהן בעולם. אחוז הנשים באימון ובניהול קבוצות הוא מזערי (10% - על-פי הנתונים של היחידה לקידום נשים בספורט). רמתן של הליגות הסדירות לנשים במישחקי כדור ירודה מאוד. והן אינן זוכות כלל לחשיפה ולייצוג בזירה הבין-לאומית. ליגה לנשים בכדורגל הוקמה רק לאחרונה, ורק הכדורסל זוכה בשנים האחרונות להצלחה יחסית, לאחר דשדוש רב שנים. ההצלחה המרשימה של נשים דוגמת אסתר רוט ויעל ארד אין בה כדי לשנות את הנתונים שצוינו לעיל.